

## Koleksiyondan Seçmeler

### Ticaretten Toplumsal Topografyaya Uzanan Bir Kaynak: Şark Ticaret Yıllıkları, 1868-1945

Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yer alan ticari merkezleri ve bu merkezlerde gerçekleşen ticari faaliyetleri hem yerel hem de yabancı girişimcilere tanıtmak amacıyla hazırlanan *ticaret yıllıkları*, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Osmanlı'nın ve 1940'lı yıllara kadar Türkiye'nin iktisadi, ticari ve sosyal yaşamı üzerinde, özellikle mikro düzeyde yapılabilecek çalışmalar açısından son derece önemli kaynaklardır.

Özellikle Tanzimat Dönemi sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadi tarihi üzerine yoğunlaşan Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi, bu yıllıklardan bir koleksiyon oluşturmayı hedeflemektedir.

### İstanbul Rehberinden Şark Ticaret Yıllığına...

Şark ticaret yıllıklarından ilki, *Indicateur Constantinopolitain* adıyla, Raphaël César Cervati ve N. C. Sargologo tarafından Türkçe ve Fransızca olarak 1868 yılında yayımlanmıştır. Sadece İstanbul şehri için kılavuz niteliği taşıyan bu yayın, S. Hisarlıyan ve A. Maviyan tarafından Türkçe'ye çevrilip Ermeni harfleriyle Türkçe olarak, *Tarif-i Der el-Saadet* adıyla 1870'de tekrar basılmıştır. İstanbul'u *Doğu'nun başkenti* olarak tanımlayan bu kılavuz, Osmanlı ailesi, devlet erkani, kutsal dinlerin ibadet mekanları, elçilik ve konsolosluklar, Osmanlı telgraf ve posta teşkilatı, demiryolları, İstanbul'un banker, tüccar, esnaf ve zanaatkar kesimi hakkında ayrıntılı bilgiler içerir.



1880 yılından itibaren daha düzenli şekilde yayın hayatına giren yıllıklar, 1883 yılına kadar *Indicateur Ottoman Illustré*, 1887-1888 yılları arasında *Indicateur Oriental*, 1891-1930 yılları arasında *Annuaire Oriental* ve 1931-1945 yılları arasında ise *Şark Ticaret Yıllıkları* adı altında yayın hayatına devam etmiştir. İstanbul'a yönelik bir kılavuz olmayı hedeflerken, *Indicateur Ottoman Illustré* başlığı altında tüm Osmanlı Devleti'nin ticari yaşamına yönelen yıllıklar, *Annuaire Oriental du Commerce* adı altında sadece bu topraklarla sınırlı kalmayıp Doğu dünyasına açılmıştır. 1887 yılı, Rusya, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'a kadar uzanır. İmparatorluk parçalanıp Ortadoğu'daki eyaletler bağımsızlıklarını kazandıkça, Balkanlar gibi, Arabistan, Filistin, Suriye gibi topraklar, imparatorluktan ayrı bölümlerde yer alır.



İşin ilginç yanı, *Cervati Frères & D. Fatzea*, *Cervati Frères et Cie*, *the Annuaire Oriental & Printing Company Limited* gibi isimlerle yayıncısı el değiştiren şark ticaret yıllıklarının sahiplerinin aynı zamanda ticaretin değişik alanlarında faaliyet gösteren İngiliz firmaları olması ve buna rağmen yayın dili olarak Fransızca'yı tercih etmeleridir. Bu tercih, Fransa'nın Ortadoğu'daki ve özellikle de Osmanlı sınırları içindeki hakimiyetinin tipik bir göstergesidir. Eşitlik, kardeşlik ve özgürlük ilkelerini Fransa toprakları dışına taşıyan 1789 ihtilali, III. Selim dönemindeki yenilik hareketlerinin *alafraŋga* yöntem ve kurumların üzerine inşa edilmesi, imparatorluk üzerindeki Fransız etkisini yoğunlaştırmıştır. Diğer yandan, Fransızca, Osmanlı'nın batılılaşma çabasını dış dünyaya duyuran bir iletişim dili olmuştur. O dönemde hem Osmanlı hükümeti, hem batılılaşmayı savunan aydın

kesim hem de Tanzimat sonrasında patlak veren özgürleşme hareketlerini başlatan azınlıkların yarattıkları Fransızca basın dikkate alındığında, çıkarları çatışan bu değişik kesimlerin uluslararası arenada seslerini duyurmak için bu dili tercih ettikleri ve ona siyasi anlamlar yükledikleri göze çarpar: Fransızca, batılılaşmanın çağrıştırdığı kavramları ve bu süreç için gerekli kurumları imparatorluğa taşıyan bir araçtır. Bu sürecin Osmanlı'daki değişik katmanlar tarafından içselleştirildiğini Batı dünyasına tekrar bu aracı dille duyurmak gerekecektir.

Siyasi platformda iletişim dili haline gelen Fransızca, zamanla benzer işlevleri ticari yaşamda da yüklenmeye başlar. Şark ticaret yıllıklarının satışının Osmanlı sınırları dışına taşındığını, Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde çoğunlukla temsilci düzeyindeki kitapçılarda satıldığını ilk sayfalarda yer alan ilanlardan anlıyoruz. Ticaret hayatına yönelik bu tür bir kılavuzun yurt içindeki gayrimüslim tebaa ile kapitülasyonlar sayesinde Osmanlı sınırlarında faaliyet gösteren yabancı girişimcilere ve yurt dışındaki tüccar kesime ulaşabilmesi, ancak o dönemin geçerli dili haline gelen Fransızca ile mümkün olabilmıştır.

Genellikle Fransızca, Rumca, Osmanlıca veya Ermeni harfleriyle Türkçe bir önsözle başlayan şark ticaret yıllıkları, ilk yıllarda, genel hatlarıyla, 5 bölümden oluşuyordu. İlk bölüm, padişaha ve Osmanlı ailesine,

konsolosluk ve elçiliklere, bakanlıklara ve devlet erkanına, posta ve telgraf teşkilatına, değişik din ve mezheplerin ibadet yerlerine, gümrük tarifelerine, demiryolları ve demiryolu tarifelerine dair bilgiler içerirken, ikinci bölüm "İstanbul Adresleri" başlığı altında, İstanbul'daki önemli ticaret merkezlerinde çalışan banker, tüccar, esnaf ve zanaatkar kesimin adres ve meslek bilgilerini isme göre alfabetik olarak sunmaktadır. Üçüncü bölüm, İstanbul'daki bu şahsiyetleri, ait oldukları meslek grubuna göre alfabetik olarak, işyeri adresleriyle birlikte okuyucuya sunmaktadır. Dördüncü bölüm Galata ve Eminönü'ndeki hanların ve han sakinlerinin isimlerine, Beyoğlu cihetindeki bir sokağın sağında ve solunda oturanların numaralarını, isimlerini, mesleklerini kapsayan bilgilere ayrılmışken, beşinci bölüm Osmanlı Devleti'nin diğer vilayetlerinde ticaret ve zanaatla uğraşan kişilerin meslek ve adres bilgilerini kapsamaktadır. Yıllıklarda son sayfalar ise, yerli ve yabancı üreticilerin büyük boy reklamlarına ayrılmıştır. Yıllıkların büyük bir kısmında, Galata ve Pera cihetine ilişkin planlar da bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemine kadar çıkan yıllıklarda, Osmanlı Devleti ve özellikle de İstanbul, diğer ülke ve şehirlerle kıyaslandığında, ağırlıklı bir yer tutar. İstanbul bölümünün kapsadığı ayrıntılar göz önünde bulundurulursa, okuyucunun bunlardan yola çıkarak başkentin ticari nüfusuna ait bir sayıma ulaştığı da düşünülebilir. Ancak önsözlerden hareketle, yıllıklarda kullanılan dile aşina olmakla birlikte yayınlarda yer almak istemeyen zengin bir tüccar kesimin bulunduğu ve bilgilerin toplanması aşamasında engel teşkil ettiklerini öğreniyoruz. Bu şikayetler dikkate alınır, bu sayımın bazı eksikleri olabileceği hususu da gözden kaçmamış olur. Bu olumsuz etkenlere rağmen, Paris Sergisi'nde yer alması hedeflenen 1889-90 yıllığının önsözünde, tüm İstanbul halkının adres bilgilerinin derlenmesi projesinden bahsedilir. Ancak tüm ev ve dükkanların numaralarının olmayışı gibi nedenlerle bu tür bir çalışmanın olanaksızlığına dikkat çekilir. Bununla birlikte 1889-90 tarihli yıllık, Pera, Pangaltı, Galata ve Eminönü'ndeki bazı sokak sakinlerinin adres bilgilerini derlemeyi başarmıştır. Öte yandan, XIX. yüzyılın iletişim koşulları, siyasi çalkantıların yarattığı istikrarsızlık ortamı dikkate alınır, yıllıkların kayda değer bir çalışmanın ürünü oldukları görülecektir. Hatta 5 Kasım 1912 tarihli bir parlamento oturumunda, Osmanlı topraklarında işgal edilen bölgelerin demografik yapısı hakkında soru yönelten Mr. King adlı İngiliz milletvekiline, dönemin Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey, bu konudaki en önemli kaynağın şark ticaret yıllıkları olduğunu söyler.

Yıllıkların 19. yüzyılda ortaya çıkışı gibi, İstanbul'un da en büyük bölümü işgal etmesi, bu yüzyılın başında meydana gelen İstanbul merkezli iktisadi ve ticari yeniden yapılanmayla ilişkilendirilmelidir. İstanbul'un coğrafi konumu, tarih boyunca ona Doğu ile Batı Akdeniz arasında bir geçiş ve buluşma noktası olma ayrıcalığını kazandırmıştır. Bu konum, yerel ekonomik güçlerle dünya ekonomisi arasındaki etkileşimi hızlandırmıştır. Ancak Avrupa ekonomisine entegrasyon açısından İstanbul'u İzmir gibi diğer rakip liman kentlerinden farklı kılan, yapılandırılmış bir para piyasasının varlığıdır. İzmir hinterlandı için Avrupa'dan bazı tüketim malları ithal ederken, bu alışverişin karşılığını yine kendi hinterlandından sağladığı hammadde ile ödemiştir. Bu tür şehirlerde, tarımsal üretimin ağırlığı ve sanayi öncesi üretim modellerinin yaygınlığı, dünya ekonomisine entegrasyonu zorlaştırır. Oysa İstanbul, kendi kırsal hinterlandına birçok nedenle yeterince bağlı kalamadı: Bir başkent şehri olarak üretimden çok tüketime yöneldi. Diğer yandan, batılılaşma akımının etkisiyle, özellikle saray ve çevresinden oluşan ve Avrupa'nın tüketim kalıplarını benimsemiş zengin bir tüketici sınıfını kendi bünyesinde barındırdı, bu seçkin kesimin lüks mallara olan ihtiyacını Avrupa'dan karşıladı ve bu ithalatın karşılığını nakit parayla ödedi. Nakit paranın İstanbul'da hızlı dolaşımı, onu Avrupalı tüccarların gözünde cazip ve güvenilir bir ticaret merkezi haline getirdi.

İstanbul'un Avrupa ekonomisinin bir parçası haline gelmesi, 19. yüzyıldaki değişimlerle gerçekleşti. İstanbul'la her dönemde temas halinde bulunan Avrupalı tüccarlar, bu yüzyılda Osmanlı'daki lonca teşkilatının tekeline yıkarak yerel pazarla doğrudan iletişim kurmayı başardılar. Önceki dönemlerde ellerindeki tüketim mallarını sadece lonca teşkilatındaki toptanlara sattıklarından yerel tüketiciden kopuk bir konumdaydılar. Ancak yeni dönemde, İstanbul'a Batı'dan gelen yatırımlar, yeni bir siyasi ve diplomatik güçler dengesini de beraberinde getirdi ve yerel tüccarların özerkliğini kırdı. Devletin seçkinler sınıfının batılılaşma çabası, Batı'nın yerel güçler üzerindeki etkisini daha da artırdı. Diğer yandan, sanayi devrimi sonrasında, ulusal sınırları aşan kapitalist bir dünya ekonomisi, 19. yüzyılı şekillendirdi. Bu dünya ekonomisinin merkezinde bulunan Avrupa ülkeleri, güçlü merkezi yönetimleri ve yayılcı politikalarıyla, çekim alanları içine aldıkları sanayileşmiş çevre ülkeleri, ürettikleri malları satabilecekleri pazarlar haline getirdiler. Bu bağlamda, yıllıkların arka sayfalarında yer alan Avrupalı sanayicilere ait ilanlar, Doğu'nun tüccarlarıyla Batı'nın sanayici kesimini buluşturmayı amaçlamaktadır.

Bilgilerin toplanması aşamasında karşılaşılan güçlüklerin aşılmasında ve çalışmaya resmiyet kazandırma kaygısıyla olsa gerek, 1896 tarihinden itibaren, yıllıklar, İngiliz, Fransız, Yunan ve İtalyan ticaret odalarının himayesi altında yayımlanır. Cumhuriyet dönemine kadar çıkan yıllıkların tüm önsözlerinde, padişaha ve Devlet erkanına, yayına verdiklerim destekten dolayı, yönetimin şükran ifadeleri yer alır.

Kuşkusuz I. Dünya Savaşı dönemi, yıllığın gidişatını olumsuz yönde etkiler. 1921 tarihli yıllığın önsözünde, Alfred Rizzo, savaşın yayıncı şirketi sarstığından ve altı yıl aradan sonra uzun yıllardır yöneticisi olduğu kurumu kendisinin devraldığından söz eder. Yapısı değişen bir nüfusun sayımını gerçekleştirmenin, siyasi koşullar nedeniyle bazı şehirlerde bilgi toplamanın, yeni bir personelle çalışmanın ve kaybolan matbaa malzemelerini yeniden tedarik etmenin zorluklarını anlatır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, yıllıklarda hala Fransızca etkisini görmektedir. Ancak o dönemdeki basının genel eğilimi dikkate alındığında, bu olguyu da anlamlandırmak mümkündür. Cumhuriyet Türkiye'sinde, II. Dünya Savaşı'na kadar uzanan zaman diliminde yaratılan Fransızca basın, gerek yurt içindeki gerekse yurt dışındaki yabancılara hitap etmeyi amaçlamıştır. Özellikle bazı gazetelerin Türkçe nüshalarına ek olarak Fransızca çıkarılması, bu sayılarda yeni Türkiye'nin sını ve tarımsal üretiminden söz edilmesi, Türkiye'de yaşanan iktisadi ve toplumsal gelişmenin Batı normlarına göre geliştiğinin mesajını vermekte ve ülkedeki batılılaşma sürecini uluslararası düzeyde anlaşılır kılma çabasını içermektedir.

1930'lara gelindiğinde, genel olarak "Şark" başlığı altında Arnavutluk, Bulgaristan, Mısır, Yunanistan, Irak, Filistin, Romanya, Suriye, Türkiye ve 1944-45 döneminde Amerika ve İsveç gibi ülkeleri kapsayan yıllıkların kurgusunda önemli değişiklikler göze çarpar. Bunlardan en önemlisi, her ülkeye hemen hemen aynı ağırlıkta yer ayrılmış olmasıdır. Diğer önemli husus ise, Osmanlı döneminde ayrıcalıklı bir yere sahip olan İstanbul'un bu konumunu artık kaybetmesi ve Türkiye'deki diğer şehirlerle aynı paya sahip olmasıdır. Bunun nedenini, Cumhuriyet'le başlayan milli iktisat politikasında ve artık sadece İstanbul merkezli olmayan ticari yaşamın tüm ülke topraklarındaki şehirlere yayılarak kalkınmayı hızlandırmasında aramak gerekir. Önceki sayılarda karşımıza

çıkan "İstanbul Adresleri" bölümü, Galata ve Eminönü'ndeki han ve han sakinlerinin listesini, Beyoğlu cihetindeki bir sokağın sağında ve solunda oturanların numaralarını, isimlerini, mesleklerini kapsayan bilgiler, yıllıklarda artık yer almaz. Aslında İstanbul Adresleri kısmının çıkartılması, kişilere ulaşılabilirliği zorlaştırmıştır. Aranılan ticaret erbabı şahsiyetlerin hangi meslek kategorisi altında yer aldıkları bilinmedikçe, yıllıklarda kendileri hakkında toparlanmış bilgilere erişmek olanaksızdır.

Yeni sayfa düzeninde, yaklaşık on ülke, her ülke altında yer alan belli başlı şehirler, bu şehirlerin her birinde faaliyet gösteren ticaret erbabı kişiler, alfabetik sırayla kullanıcıya sunulmuştur. *Uluslararası Ticaret Rehberi* referans alınarak, her ülkenin ithalatına ve ihracatına ait istatistikler ve iktisadi yaşamına ilişkin bilgiler de bir araya getirilmiştir. "Hariç" başlıklı bölüm ise, Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa, İngiltere, İtalya, Polonya, İsviçre, Çekoslovakya gibi ülkelerden Şarka ihracat yapan sanayiciler hakkında bilgilere yer verir. İmparatorluk dönemindeki yıllıklardan farklı olarak, Fransızca geçen meslek kategorilerinin Almanca, İtalyanca, Türkçe karşılıklarını içeren endeksler hazırlanmıştır. Ülkeler hakkında verilen genel bilgiler, Fransızca ve Almanca; Türkiye hakkındaki genel açıklamalar ise Türkçe ve Fransızca yayımlanmıştır.

1930 tarihli yıllıkta, ön sayfalarda yer alan ve uluslararası ticaretin önemini vurgulayan birkaç satır, liberal ekonomi politikalarına ışık tutması açısından dikkat çekicidir: "Halklar arasında bir çıkar dayanışması vardır ve her birinin zenginliği diğerlerindeki refahın sonucudur. Uluslararası iktisadın hissedilir şekilde düzelmesi, dünyadaki ticari ilişkiler arasında uyumlu bir dengenin kurulmasına bağlıdır". Bu satırları önemli bir duyuru da izler. Arzla talep arasındaki aracı işlevini daha iyi yerine getirmek ve reklamın etkileyciliğini artırmak amacıyla, yönetim, özel bir propaganda ve istihbarat servisi kurmuştur. Bu servis, sadece üreticilerle tüccarları buluşturmak ve her iki kesimin ticari faaliyetleri hakkında birbirlerine bilgi sağlamakla kalmayıp, alacakların tahsiline kadar uzanan değişik hizmetler sunacaktır.

### Yıllıklar El Değiştiriyor...

Şark ticaret yıllıklarının yayıncıları hakkında ayrıntılı belgelere sahip olmamakla birlikte, yıllıklarda yer alan ilanlardan hareketle bazı ilginç bilgiler elde edebiliyoruz. 1868 tarihli İstanbul kılavuzunda, Cervati ailesinden sadece Paul Cervati'ye yer verilmiştir. Tenor unvanıyla zamanının ünlü sanatçılarıyla Avrupa'nın belli başlı tiyatrolarında görev almış ve Viyana'daki imparatorluk sarayında müzik öğretmeni sıfatıyla çalışmış olan Paul Cervati, artık o tarihlerde şan ve piyano dersleri vermektedir.

1880-1883 yılları arasında çıkan yıllıkların yayıncılığını, 1878'de kurulmuş Cervati Frères & D. Fatzea adlı İngiliz menşeli bir firma üstlenmiştir. Yıllıklardan edindiğimiz bilgilere göre, 1880'de Galata Gümrüğü'nün yanındaki Ada Han'da; 1883'te ise gümrüğün karşısındaki Keçeoğlu Han'da faaliyet gösteren firma, birçok yabancı markanın Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde temsilciliğini üstlenmiş, kimyevi maddelerden şampanya ithalatına kadar uzanan geniş bir ürün yelpazesi sunmuştur. 1883'ten sonra izini kaybettiğimiz Cervati Frères & D. Fatzea'nın yerini, bu şirketten bir yıl sonra, 1879 yılında kurulmuş Cervati Frères et Cie almıştır.

İki farklı ailenin ortaklığından oluşan firmada, Cervati Frères'in tam olarak hangi hissedarlardan oluştuğunu bilmiyoruz. Ancak 1880 yılına Cervati soyadını taşıyan 4 kişiye rastlıyoruz: İtalyan Konsolosluğu'nda çalışan Charles Cervati, 1868 tarihli yıllıktan tanıdığımız Paul Cervati, Moda'daki English School for Young Ladies adlı bir İngiliz okulunun müdürü ve sahibi Philippe Cervati ve son olarak da yayıncı Raphaël César Cervati... Değişik tarihli yıllıklarda, bu kişilerin izi sürüldüğünde, müzik, hukuk, ticaret ve yayıncılık gibi alanlarda gidip gelen mesleki yaşantıları olduğu saptanmaktadır. Bazı tarihlerde ikametgah adreslerinin aynı oluşu, bu kişiler arasında akrabalık bağları olduğu ihtimalini güçlendirmektedir. 1909 yılına gelindiğinde ise, Cervatiler'den sadece Raphaël César Cervati, The Annuaire Oriental and Printing Company Ltd'in yazı işleri müdürü olarak kayıtlı görünür. 1912, 1913 ve 1914 yıllıklarında Cervati Frères et Cie'nin kaydına tekrar rastlanmaktadır. Şirket, geçmiş yıllardaki faaliyet alanlarını yitirmiş olsa gerek, sadece *Guide Horaire Général du Voyageur en Orient* adlı bir kılavuzun editörü ve sahibi sıfatıyla yer alır.

Firmanın diğer kanadını oluşturan Denis Fatzea ise, komisyoncu ve editör olarak kayıtlıdır. 1883 tarihinden sonra izini kaybettiğimiz Denis Fatzea'ya 1889-90 yılına "rantıye" kaydıyla rastlıyoruz ve yeniden izini kaybediyoruz.



Yıllıklardan yaptığımız tespitlerle, Cervatilerin ve Denis Fatzea'nın 19. yüzyılda İstanbul'da meydana gelen iktisadi değişimlerin en çok yansıdığı Tepebaşı, Pera, Feriköy veya Pangaltı gibi semtleri ikametgah adresleri olarak seçtikleri, işyerlerini ise o dönemin ticaret ve finans merkezi sayılan Galata'da kurdukları görülmektedir.

14. yüzyıldan itibaren, Galata, Batı Akdeniz'in en önemli durak noktası haline gelmiştir. Bizans döneminde bir Ceneviz kolonisi olarak kurulan Galata, 1682 yılına kadar yarı özerk statüsünü sürdürmüş, Avrupalı tüccar topluluklarının gelişmesi, mağaza ve mahzenlerini burada açmaları sayesinde önemini korumuştur. Bu ticari ve iktisadi altyapı üzerine 19. yüzyılın yeni düzeni yapılmış ve Galata en parlak dönemini yaşamıştır. Bankacılık, sigortacılık, hukuk, mimarlık, madencilik, demiryolları şirketleri, semtin iktisadi ve ticari olduğu kadar mimari ve sosyal dokusunu da değiştirmiştir. Tarihi yarımadanın karşısında gelişen ve "karşı yaka", "öte" anlamına gelen ve "Pera" adıyla anılan bölge ise, 16. yüzyılın ilk yarısına kadar yerleşimin az olduğu, bağlı bahçelik bir alandır. Kapitülasyonlar sayesinde, Batılı devletlerle diplomatik ilişkiler geliştikçe, elçilik binaları kendilerine Pera'da bağışlanan topraklar üzerinde kurulmuş ve semtin gelişiminde rol oynamışlardır. Zamanla bu elçilikler çevresinde yabancı tüccarlar ikamet etmeye, sosyal taleplerine cevap verecek okul, kilise gibi kurumları da inşa etmeye başladılar. Galata bir iş merkezi olarak ön plana çıkarken, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Pera, otel, tiyatro, pastane ve mağazalarıyla, Avrupalı yaşam tarzının bir parçası haline gelmiştir. Osmanlı sarayı da tarihi yarımadadan uzaklaşarak Pera'ya yakın bir konuma, Dolmabahçe'ye taşınmıştır.

Galata ve Pera nüfus açısından doyum noktasına ulaştıkça, şehir, Tepebaşı ve Pangaltı, Asya kıtasında ise Moda ve Kadıköy'e kadar genişledi. "Petits-Champs", "Pera Nekropolü" veya bugünkü adıyla Tepebaşı, Beyoğlu'nun Batı kenarında, dik bir mezarlık yamacına bitişik bir gezinti yeri oldu. Haliç'in eşsiz manzarasını, yüksek bir noktadan seyretme olanağını sunması ve temiz havası nedeniyle, Tepebaşı'nın diğer mezarlık alanları gibi ıssız kalmadığını ve Levantenler için bir seyir ve gezinti yeri olduğunu 19. yüzyıl gezginlerinin aktardıklarından öğreniyoruz. 1856 tarihli İslahat Fermanı'ndan sonra yabancılara mülkiyet hakkının tanınmasıyla, Osmanlı

İmparatorluğu'na yerleşen yabancı tüccarlar, Levanten cemaatinin gelişmesine ve Pangaltı semtinin ortaya çıkmasına zemin hazırladılar. 19. yüzyılın başında İcadiye adıyla anılan tepelik alan, 1960'lara doğru Pangaltı adı altında gelişmeye başladı.



1900-1921 yılları arasında, yıllıkların yeni yayıncısı, merkezi Londra'da bulunan The Annuaire Oriental & Printing Company Limited'dir . 1921-1930 tarihleri arasında yıllıkların yayıncılığını üstlenecek olan Rizzolar, 1900-1921 yılları arasındaki dönemde the Annuaire Oriental Ltd'in Yönetim Kurulu'nda görev üstlenmişlerdir. 1909'da John Rizzo; 1913 ve 1914 yıllarında ise Alfred Rizzo Yönetim Kurulu üyesi olarak görünmektedir. 1913 yılına hem avukat hem de Gazette financière adlı Fransızca bir finans dergisinin müdürü olan Dr. Alfred Rizzo sayesinde olsa gerek, bu derginin değişik sayılarında hem şark ticaret yıllıklarına ait ilanlar hem de Yönetim Kurulu'na ait haberler çıkmaktadır.

Rizzolar, aynı zamanda hukuk ve İstanbul hakkında kitaplar çıkaran Rizzo Yayınları'nın sahibi ve bazı yabancı markaların temsilcisi konumundadır. 1931 tarihinden itibaren yayıncılığını M. G. Neşriyat Yurdu'nun üstlendiği yıllıkların yazı işleri müdürlüğüne Ahmet Cevdet Erdem getirilmiştir. M. G. Neşriyat Yurdu da, Rizzolar gibi, ticaret ve hukuk alanlarından kitaplar yayımlamaktadır.



Yıllıklarda yer alan her sayfa, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ve XX. yüzyıl başında yaşayan şahsiyetlerin ilginç yaşam öykülerine tanıklık eder. Yıllıklar birbiri ardı sıra takip edildiğinde satırlar arasına gizlenen bu kişilerin yaşam serüvenlerine dair bazı ipuçları elde edilebileceği gibi bu dönemde şekillenen toplumsal yapının bir profili de çıkarılabilir. Bu bağlamda, bugüne dek yıllıklardan hareketle hem mikro hem de makro düzeyde yapılmış çalışmalardan bazı örnekler derledik. Umarız yıllık satırlarında sadece bir isim olarak yer alan nice şahsiyet, yeni çalışmalarla kendi yaşam kesitlerini aralamamıza ve toplumsal belleğimizin oluşmasına katkıda bulunur.

#### Kaynakça

- Akın, Nur , 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 1998.
- Belge, Murat, İstanbul Gezi Rehberi, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Eldem, Edhem, Goffman, Daniel & Masters, Bruce, The Ottoman City between East and West: Aleppo, Izmir and Istanbul, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Gülersoy, Çelik, Tepebaşı: Bir Meydan Savaşı, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1993.
- Groc, G. & Çağlar, La Presse Française de Turquie de 1795 à Nos Jours: Histoire et Catalogue, İstanbul, Editions Isis, 1985.